14 ՕԳՈՍՏՈՍ · 1848 ԵՐՐՈՐԴ ՏԱՐԻ · ԹԻՒ 7—112 ՀՐԱՄԱՐԱՆ · ՌԿԷ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԼՐԱԳԻՐ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԱՋԳԱՅԻՆ, ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

Տարեկան գին կանխիկ Ղուռուշ 100։ Վեցամսեայ գին Ղուռուշ 52 1/2։ Եռամսեայ գին 26 3/4։
Հինգ ստորագրուոց գտնոցին մէկ օրինակ իրեն ձրի դիտի տրուի։
Այս Լրագիրը ամէն շաբաթ օրերը կը հրատարակուի։

Պօշիսէն դուրս գացած Լրագիրներուն փոստային ծախքը առնոցին ցրայ է։
Իր շաբին համար շուր մը հրատարակեշ ուցողը դիտի ջնարէ տոցին 40 փարայ։
Նորատիպ գրոց ծանուցումը ձրի է։ Դուրսէն եկած նամակներուն փոստային ծախքը իրենցը դիտի ջնարէ։

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՊՕԼԻՍ 14 ՕԳՈՍՏՈՍ

Շաբթուս Վալաքիայի առժամանակեայ կառավարութեանը կողմէն վեց հոգի եկաւ հոս վերհափառ Աբքային գրով իրենց երկրին ժողովրդոցը խնդիրը ներկայացուցանելու և աղաչելու որ իբրեւ օրինաւոր պաշտպան՝ պաշտպանէ իրենց իշխանութիւնը և նոր բարեկարգութիւններով կարգաւորէ ինչպէս որ կը բաղձայ ժողովուրդը։ Զարեքշաբթի օրը յատկապէս սուրհանդակ մը ալ եկաւ Սիւլէյման փաշայէն այս գործին վրայով, ուստի նոյն օրը խկոյն տերութեան նախարարները ժողովեցան խորհուրդ ընելու։ Կայսերական պիւնին պատգամաբեր Ֆուատ էֆէնտին այսօր դէպ 'ի Վալաքիայ պիտի մեկնի այս գործերուն համար։

— Ընդհանրները Պրուսա աքսորվող պոյարներուն յանցանքը ներելով վերհափառ Աբքային հրաման ըրաւ որ մայրաքաղաքս դառնան։

— Շաբթուս՝ Ֆէթիխէ անուն արքունի շրջենաւը դէպ 'ի Իստոս կղզին մեկնեցաւ հոն դիմաւորելու վեզիրփայլ Իպրահիմ փաշան և ուղեկից ըլլալու անոր մինչև մայրաքաղաքս։ Յիշեալ Իպրահիմ փաշան երեկ իրիկուան հասաւ հոս։

— Ընդհալ շաբաթ օր Խառակէօմրիւկ տաճկի մը դպրոց այրեցաւ. մէջի աշակերտաց յիկարայ քաշելուն պատճառաւը, որովհետեւ տղին մէկը յիկար քաշելուն առենը վարժապետին յանկարծ վրայ գալը տեսնալուն պէս վախուն դպրոցին մէկ վտանգաւոր տեղն է նետեր յիկարը։

Շաբթուանս Ֆոռնալ պը Հոնդրէնոբլ օրագիրը սխալմամբ այս դպրոցին համար հայոց դպրոց կըգրէ։

— Դրագոզանէն Հոլէռայի վրայով եկած լուրերը ապէկ են, բայց Իզմիրէն Ակէն և Ասիայի մէկ քանի երկիրներէն մանաւանդ Եգիպտոսէն եկած լուրերը խիստ գէշ են։

— Սէլանիկէն օգոստոս 9 ին գրուած գիրերէն կ'իմանամք որ քաղաքին շրջակայ գիւղերը և բոլոր վիճակը առողջութեան վիճակին գտեր են։ Քաղաքէն շատ մարդ Հոլէռայէն փախեր գուրսերը ցրուեր են։ Ընցած շաբթու (կ'ըսէ) երկու երեք օր մը այս հիւանդութենէս մեռնող չըլլալովը՝ հասարակութիւնը կարծիք ընել սկսաւ թէ գուցէ հիւանդութիւնը Հոլէռա չէր. բայց կիրակի օրը մեկէն 26 հոգի մեռնելով, ամէնքն ալ հրեայներէն, նորէն ամէնուն սիրտը վախը տիրեց։ Խոխամ պաշին տեղւոյն կառավարիչ Մուսթաֆա Հըֆզի փաշային աղերս մը գրեց որ քանի մը բժիշկներու քննել տայ թէ ինչ հիւանդութիւն է ասիկայ։ Փաշային այս աղերսագիրը իրեն տրուելէն առաջ բժիշկներուն ապսպրած էր որ այս քննութիւնս ընեն. և ասոնց շատը հաստատեցին թէ բուն Հոլէռա է։ Ուստի քաղաքացւոց վախը եղերցաւ. ըրուսն մարդ չերեւար. ամէն մարդ կամ կը փախչին կամ տնէն դուրս չեն ելլեր։

— Յուլիսի 27 ին՝ Շիրա կղզին Բօլէյիայի մարդիկը՝ նոյն կղզւոյն առաջը երկաթի վրայ կեցած մէկ հոռոմի Հոլէռ նաւ մը կոխեցին, որ սուլուճացի Ընդօնի Ֆիլօրու նաւապետին կառավարութեամբ տակն էր. և հոն ստակ կոխելու գործիքներ՝ և շատ մը կոխուած արծաթ Ֆէթիխէ քսան ղուռուշնոց, և խել մըն ալ տակաւին չի կոխուածներ գտան։ Նաւապետն ու գործակիցները բռնեցին և քաղաքին բանտը տարին։ Ասոնց մէկն էր Վալսամիս անուն յոյն մը, բնիկ սուլուճացի, որ ասկէց առաջ ուրիշ յանցանքներու համար շատ անգամ բանտը մտած ելած էր։

Բանտը մտնելնուն յաջորդ օրը Թագաւորական փաստաբանին առաջը տարուեցան որ քննուին, և անկէց ետքը Շիրայի դատաստանական տեսանին առաջը հանուեցան. որ շատ տանէն չանցած՝ ասոնց դէմ պէտք եղած վճիռը կուտայ։

Ասանկ բաները գիտնալը Մայրաքաղաքիս և ուրիշ տեղերու վաճառականներուն հարկաւոր բան մըն է։ Ի հարկէ ասոնք այն սուտ քսաններները հանձնելուն պէս բռնուած չեն. շատ մը քսաններ ալ դուրս հանած կ'ըլլան։ Ուստի վաճառականները կը պարտաւորին որ ձեռքերնին քսաններ անցնելու ըլլայ նէ, մանաւանդ երբ որ յունաց Թագաւորութեան հպատակ նաւավարներուն ձեռքէն գնուելութեամբ նային. չըլլայ որ խաբուելով գէշ ստակ առնեն և վնաս կրեն։

— Ռեթլէհեմ քաղաքը սուրբ ծննդեան այրին վրայ մէկ ասող մը կար առաջկուց, որ ետքը անյայտ եղաւ. և ասոր պատճառով՝ անոր տեղը նոր ասող մը չնեել տալու և դնելու համար յոյներն ու լատիններն իրար ինկան, շատ վէճ ըրին։ Օրիֆ Մուսթաֆա փաշայն և Երուսաղէմի ուրիշ մեծերը որքան ջանք ըրին նէ՝ գողցուած ասողը և գողցողը ով ըլլալը չի կրցան գտնել։

Այս մտերս Երուսաղէմի յունաց պատրիարքը իր բժիշկին հետ կ'աւրուի, որ այն ալ ազգաւ յոյն էր։ Բժիշկը պատրիարքին դէմ ուրիշ բան մը չի կրնալով ընել՝ տեղւոյն կառավարութեանը կ'երթայ իմաց կուտայ որ Ռեթլէհեմէն գողցուած ասողը ուր դրուած ըլլալը գիտէ եղեր, և կրնայ եղեր հանել տալ։ Ասանկով պատրիարքին ու իր բժիշկին մէջ եղած մէկ պզտիկ վէճով մը՝ յունաց և լատինացւոց մէջ եղած մեծ վէճը լամընցուց, որ տարիէ մը 'ի վեր կը քշուէր։

— Մեսրոբ փաշայութեան գրեթէ բոլոր երկիրները Հոլէռա հիւանդութիւնը տիրած ըլլալով ամէն մարդ ահ ու դողի մէջէ։ Մեսրը քաղաքը բնակող եւրոպացիները քաղաքէն հեռացած են. շատը հիւանդութենէս բռնուեցան ալ, բայց մեռնող չեղաւ այս եւրոպացիներէն։ Այս բռնուողներուն մէկն էր Պ. Վիլմէն Ֆռանսիզ բժիշկը՝ որ Ֆռանսիզի կառավարութիւնը յատկապէս իրկած էր այն կողմերը, Պ. Բրիւս բժիշկին ընկերակցութեամբ, որպէս զի Եգիպտոսի երկիրը տիրած հիւանդութիւններուն և մասնաւորապէս ժանտախտին վրայօք աղէկ տեղեկութիւններ առնեն։ Պ. Վիլմէն, Հոլէռայէ բռնուած հիւանդներու նայելու երթալով ինքն ալ այս ախտէս բռնուեցաւ։ Յոյս կայ որ կ'աղատի կ'ըսէ օգոստոս 1 (յուլիս 20) գրուած նամակ մը։

Բարձրապատիւ փոխարքային բժշկապետը Բլոդպէյ, ուր որ հիւանդ լսէ նէ կը հասնի։

Այս հիւանդութիւնը աւելի սաստկացաւ Դանդահ տեղը որ Բանայիէ կ'ըլլայ. և օրը մինչեւ 500 հոգի մեռած կ'ըլլայ։ Բանայիէը ժամանակը գալէն առաջ վերջացաւ. այս դիէս այն դիէն եկած վաճառականները ամէնքն ալ իրենց տեղը գացին։

Թէպէտ այսքան վախ ձգած է Հոլէռան հոս, բայց գիտցողները ամէնքն ալ միաբան կ'ըսեն թէ 1831 թուին պատահած Հոլէռայէն սաստկութեան տարիճանը չունի։ Մինչեւ հիմա հիւանդութենէս բռնուողները աղքատ մարդիկն են. հարուստ մարդոց մէջ պատահած խիստ քիչ կայ։ Ամէնէն աւելի մեռնողները՝ սեւամորթ բնակիչներն են. Դանդահ բնակիչներէն գըտնուած սեւամորթները ամէնքն ալ մեռան։

Եւրոպացի շատերը Ֆռանսիզի և Անգլիայի շրջենաւերը փախան. ոմանք Մալթա, և ոմանք աւելի հեռու տեղեր երթալու մտօք։ Բարձրապատիւ փոխարքային տղայքը և թոռները մէկ հոռվէդ նաւու մը մէջ մտան, որ քանի մը օր է Իսքէնտերիէի առաջ կը պըտըտի։ Իպրահիմ փաշայն ինքն ալ Եգիպտական նաւախումբին ամիրալին նաւը գնաց մըտաւ. որ Իսքէնտերիէի առաջ երկու օր կենալէն ետքը դէպ 'ի Իստոս ճամբայ ելաւ։ Իպրահիմ փաշային հետն են քանի մը երեւելի մարդիկ. և յանուանէ, Պէլճիքայի կողմէն Իսքէնտերիէ ընդհանուր հիւպատոսութիւնէ պաշտօնով նստող Պ. Զիգինիան։

Ֆռանսիզի կառավարութեան ընդհանուր հիւպատոսը Պ. Աստոլֆ Ֆառռօ, ասորւոց երկրին ծովերը գացող եկող Ֆռանսիզի շոգենաւը մտաւ ըղգուշութեան համար։

Հոլէռայէն պատճառաւը վաճառականութիւնը դադարած է. բան գործ չկայ. ամէն մարդ քաղաքէն դուրս ելլելու և Մահմուտիէ երթալու կը վախնայ որ քաղաքին գրեթէ վաճառատեղին է. բայց Հոլէռայէն ալ աւելի սաստիկ երեւցած տեղը հոն է։ Նեղոսի ցանկապատը բանող մարդիկը՝ Նեղոսի ջուրը շատնալուն պատճառաւը, որ այս տարի քիչ մը շատկէկ է, ոմանք Ռէշիտ և ոմանք Տիմեադ խրը կուտեցան։

Բարձրապատիւ փոխարքային մարմնաւոր առողջութեան վիճակը գէշ չէ. Իսքէնտերիէ կը նստի հիմայ. և շաբաթը երկու անգամ պրոմենատը կ'ելլէ, իրեն հին սովորութեանը համեմատ։

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ։ Սալմաս քաղաքի կուսակալը Դէհրանէն եկած սուրհանդակէն լսեր է որ՝ Խոյաանու ապստամբները Թագաւորական զօրացը դէմ մեծ յաղթութիւն մըն են ըրեր. և գրեթէ բոլոր բանակը ջարդուբարդ են ըրեր։ Դէհրանու բնակչաց սրտին մէջ անպատմելի մէկ տագնապ և վախ մը մտած է։

Սալմաս քաղաքին շրջակայ գաշտերը շատ մաբախ երեւելով այս տարի՝ ընդեղինաց հունձը աւրեր են։ Ուստի այն կողմերը կը վախցուի թէ գուցէ այս տարի սով ըլլայ։

— Եւրոպայէն եկած վերջին լուրերուն նայելով Իտալիան տեսնալով իւր չարաչար յաղթութեանը խաղոյն Փարիզ մարդիկ է հաներ որ օգնութիւն խնդրեն գաղղիացւոց հասարակութենէն։ Պ. Թավէնեսքը գացողներուն այսպէս պատասխան տուեր է. Գաղղիայէն արդէն նախատեսեր էր որ բանը այս ջուրերը պիտի գար, ուստի փութաց Անգղիայի հետ խորհրդակցելու. և հիմա այս երկու հզօր տերութիւնները ամէն հնարաւոր եղած միջոցները պիտի գործի դնեն, որպէս զի Իտալիան անկախ ըլլայ, և Եւրոպան ալ ընդհանուր պատերազմէն ազատ ըլլայ։

— Նաեւ այս լուրն ալ կայ որ արդէն բաւական զօրք մեկներ են Գաղղիայէն դէպ 'ի Իտալիայի սահմանագլուխը իտալացւոց օգնութիւն ընելու համար։

— Փարիզի մէջ բանակ մըն ալ Լուվիէ անուն կղզիին վրայ հաստատելու համար պատրաստութիւններ կը տեսնուի։

— Երեկ Վենեսիի ֆօսիայով Միլանի առնուիլն ալ իմացուեցաւ օգոստոսի 6 ին նէմցիներէն։

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԳԱՂԼԻԱ։ Ինկիլիզի Դայմլ օրագիրը Ֆռանսիզի հիմակուան քաղաքականութեանը վրայ այս խորհրդածութիւններս կ'ընէ։ «Որքան ժամանակ որ Թավէնեաք ճէնէռալը իշխանութեան գլուխ է, Ֆռանսիզը ուրիշ աղգաց գործին չխառնուիր։ Ան՝ նեռալը տղէկ հասկցած է որ Ֆռանսիզներուն պէտք է իրենց բոլոր ուժն ու ճարտարութիւնը՝ Ֆռանսայի ներքին բարեկարգութիւնը հաստատելու համար 'ի գործ դնել. և թէպէտ ինքը անկեղծ հասարակապետականներէն է, բայց բոլոր աշխարհի կառավարութիւնները հասարակապետութեան փոխելու ուղղներէն չէ։

«Իրեն բարեկամութիւնը ինկիլիզին մէկ հաստատուն կերպով մը հասկըցընելու համար Ինկիլթէռռա դեսպան իրկելու ընտրած է Պ. Ըռման Մառռա, որ հիմա ազգային ժողովոյն նախագահ է. և ասկէց աղէկն ալ չէր կրնար գտնել այս գործիս համար. որովհետեւ այս մարդս հասարակա-

պետութեան սկզբունքներու աղէկ համոզուած է. բայց խաղաղասէր մարդ մըն է. և առանձին տեսութիւնը սիրուն է։

« Բանի մը օր առաջ Ռուսաց տէրութեան քրոնած վարմունքէն կասկած կ'ըլլար թէ մեծ կռիւ մը պիտի բացուի, բայց Բավէնեաք ճէնէռալը Սաքսոնիայի տէրութեան կողմէն Պեռլբուրգ կեցող դեսպանէն աղէկ հասկըցաւ ռուսաց կայսեր խաղաղասէր կամքը։ Այս պաշտօնատէրս ռուսաց կայսեր կողմէն Փարիզ խրկուած է իբրեւ մասնաւոր պատգամաբեր. և տիկայ զրուցած է Բավէնեաք ճէնէռալին որ՝ կայսրը յիրաւի Լուի Փիլիպը չէր սիրեր. բայց բնաւ երբէք Ֆռանսըզ ազգին թշնամի չէ։ Նէ իրեն հաւատարիմ և անկեղծ բարեկամութեան նշանն ալ Ֆռանսըզի հասարակապետութեան պիտի ցըցնէ ըսաւ »։

— Իրա—ք Բանական։ Ֆռանսըզի հասարակապետութեան սահմանադրաց ժողովը յուլիսի 21 ին քննութեան առին սահմանադրական օրինաց 115 երրորդ յօդուածը, որ է այս. « քաղաքական նիւթերու մէջ մահուան պատիժը վերցուած է »։

Պ. Ռու—Լավէրնը, այս բանիս վրայօք որոշ մէկ միտք մը չունենալը իմացուց։ Կը հասկնամ ըսաւ, թէ քաղաքական նիւթերու մէջ մահուան պատիժը ինչ անտեղութիւններ ունի. մանաւանդ հիմա որ քաղաքական կառավարութեան կերպերը չի լսուած արագութեամբ մը եռեւէ եռեւ փոխուելու վրայ են. և այն բանը որ այսօր կառավարութիւն դէմ յանցանք կը սեպուի, վաղը վարձատրութեան արժանի և փառաւոր մէկ հայրենասիրութեան գործ մը կրնայ կոչ սեպուիլ։

Պ. Ռէման Թ՝օմա երկու տեսակ ապստամբի որոշում նշանակեց. մէկ տեսակը այն է ըսաւ՝ որ կը պատերազմի. և մէկ տեսակը, որ կռիւ չեղած տեղը խարդախութեամբ մարդ կ'ըսպաննէ։ Յայտնի է որ՝ ըսաւ, այս երկրորդս պարզ մարդասպան սեպուելով, ասոր նկատմամբ օրինաց խստութիւնը մեղմացած չկրնար ըլլալ։ Այսոր համար է որ Ֆիէսքի մեռնելու դատապարտուեցաւ նէ՝ դատապարտութեանը վճիռը արդարութեան համեմատ էր։

Պ. Տը Լասա, որ ատեն մը ընդհանուր կերպով կ'ուզէր որ մահուան դատապարտութիւնը բոլորովին վերնայ, հիմա այն կարծիքին վրայ է որ՝ քաղաքական նիւթոց մէջ ալ մահուան վճիռը հարկաւոր է։ Որովհետեւ ըսաւ հիմա ռամկապետական կառավարութեան տակ եմք, և ամէն մարդ իրաւունք ունի իր մտքին գաղափարները օրագրութեան միջոցաւ կամ խօսքով յայտնելու. ուստի այս ճամբաներուս փոխարէն, որ խաղաղական ճամբաներ են, սուր և հրազէնք բանեցընողը կը վայլէ որ սաստիկ խստութեամբ պատժուի։

Պ. Լակրատին ըսածը՝ Պ. Ռէման Թ՝օմային ըսածին մոտքն էր։ Կ'ուզեր որ՝ մարդասպան ապըստամբն ու պատերազմող ապստամբը յայտնի որոշուին սահմանադրական օրինաց մէջը։ Թէ որ ըսաւ սա յաւելուածս ընէք, « մարդասպանը մահուան դատապարտութեան ներքի կ'ինայ, պատերազմի ատեն կենդանի ձեռք ինկած մարդոց կեանքը թշնամոյն ձեռքէն ազատած կ'ըլլանք. որ կողմէն կ'ըլլան նէ ըլլան »։

Պ. Տը Ռէռուռէլ այս նիւթոյս վրայ երկարիկ խօսեցաւ։ Պարզ ապստամբներուն մէջ՝ մարդասպանն ու պատերազմողը իրարմէ որոշելը դժուար բան մը չէ ըսաւ։ Բայց ասոր դէմ պիտի ըսեն որ ապստամբութիւն սերմանողը և ապստամբաց գլուխ եղողը՝ իրեն գործակիցներէն և իր հրամանաւը բան ասողներէն քիչ պատիժ ընդունած պիտի ըլլայ։ Նէ յիրաւի այս խորհրդածութիւնը մարդուն մտքին սոսկում բերելու բան մը կ'ըլլայ. բայց արդեօք ամէն պարագայներովը կատարեալ մարդկային օրէնք կրնա՞ մի գըտնուիլ։ Այսոր համար, անտեղութիւնները և հակասութիւնները ամենեւին հոգ չեմ ըներ. սկզբունքները ամուր կը բռնեմ։ Նէ սկզբունք ըսածս այս է։ Կամ ապստամբութեան գլուխն է մարդասպանութիւն հրամայողը, և ասանկ ըլլայ նէ՝ մարդասպանութեան գործակից ըլլալով ինքն ալ մահապարտ է։ Կամ միայն զէնք առնելու և կռուելու հրաման ըրած է, և եղած մարդասպանութիւնները անոր կամքը չեն. այն ատենը անոր յանցանքը քաղաքական յանցանք կը սեպուի. և անոր մահուան վճիռ չըլլար։

Պ. Լակառա և Պ. Ազպագուչչի և Պ. Դօնեաք ասոր վրայ քանի մը խորհրդածութիւններ ընելէն ետքը՝ շատերուն հաւանութեամբը յիշեալ յօդուածը հաստատուեցաւ։

— 1830 ին յուլիսի 29 ին եղած փոփոխութիւնը վրայ, որով Ֆռանսըզներուն Շարլը Ժ. Թագաւորը աթոռէն վար առնուեցաւ. և անոր բոլոր ցեղը Թագաւորական ժառանգութենէն զրկուեցան, և Թագաւորութիւնը Լուի Փիլիպին և Օռլէանի ցեղին անցաւ, ամէն տարի յուլիսի 27 և 28 և 29 օրը ազգային տօն և մեծ հանդէս կ'ըլլար կառավարութեան ծախքովը, բոլոր խորհրդականները ազատ էին այն օրը խորհրդարանէն. դատաստանատուներն ալ կը գոցուէին. և թէպէտ 1847 ին յուլիս 6 ին յատուկ վճիռ մը ելաւ, որ կ'որոշէր թէ յիշեալ երեք օրը յօրինաց պատուիրեալ տօներուն կարգը չէ, ուստի դատաստանատունները բաց կըրնան մնալ, և դատաստան կրնայ տեսնուիլ, բայց թէ խորհրդականաց ատեաններուն և թէ դատաստանատուններուն դոց մնալուն սովորութիւնը հինցած ըլլալով մնաց։ Այս տարի՝ արդարութեան գործոց վերակացու Պ. Մառի նախարարը յուլիս 25 ին մէկ շրջաբերական թուղթ մը հանեց, որուն մէջ վերոյիշեալ պարագայները կարճ խօսքով անցնելէն ետքը կ'ըսէ. այս տարի կառավարութեան գանձէն այս տօներուս հանդէսին համար ծախք ըլլալու տապակ չելաւ. և կառավարութեան դիտաւորութիւնն ալ այն է որ՝ այն օրերը բնաւ տօն և հանդէս չըլլայ. որովհետեւ ասկէց ետքը ազգային հանդիսաւոր տօնը կը վայլէ որ հասարակապետական կառավարութեան հաստատած օրը ըլլայ. որ է փեբրվար 24։ Ուստի հրաման կ'ընէ որ յուլիսի 27 և 28 և 29 օրերն ալ ուրիշ օրերու պէս դատաստանատունները բացուին։

— Փարիզու Տ. Դիոնէսիոս Ազիր գերապայծառ արքեպիսկոպոսին յունիսի մէջ եղած ապստամբութեանը առնչութեամբ մը եռեւէ եռեւ փոխելու վրայ են. և այն բանը որ այսօր կառավարութեան դէմ յանցանք կը սեպուի, վաղը վարձատրութեան արժանի և փառաւոր մէկ հայրենասիրութեան գործ մը կրնայ կոչ սեպուիլ։

Պ. Ռէման Թ՝օմա երկու տեսակ ապստամբի որոշում նշանակեց. մէկ տեսակը այն է ըսաւ՝ որ կը պատերազմի. և մէկ տեսակը, որ կռիւ չեղած տեղը խարդախութեամբ մարդ կ'ըսպաննէ։ Յայտնի է որ՝ ըսաւ, այս երկրորդս պարզ մարդասպան սեպուելով, ասոր նկատմամբ օրինաց խստութիւնը մեղմացած չկրնար ըլլալ։ Այսոր համար է որ Ֆիէսքի մեռնելու դատապարտուեցաւ նէ՝ դատապարտութեանը վճիռը արդարութեան համեմատ էր։

Պ. Տը Լասա, որ ատեն մը ընդհանուր կերպով կ'ուզէր որ մահուան դատապարտութիւնը բոլորովին վերնայ, հիմա այն կարծիքին վրայ է որ՝ քաղաքական նիւթոց մէջ ալ մահուան վճիռը հարկաւոր է։ Որովհետեւ ըսաւ հիմա ռամկապետական կառավարութեան տակ եմք, և ամէն մարդ իրաւունք ունի իր մտքին գաղափարները օրագրութեան միջոցաւ կամ խօսքով յայտնելու. ուստի այս ճամբաներուս փոխարէն, որ խաղաղական ճամբաներ են, սուր և հրազէնք բանեցընողը կը վայլէ որ սաստիկ խստութեամբ պատժուի։

Պ. Լակրատին ըսածը՝ Պ. Ռէման Թ՝օմային ըսածին մոտքն էր։ Կ'ուզեր որ՝ մարդասպան ապըստամբն ու պատերազմող ապստամբը յայտնի որոշուին սահմանադրական օրինաց մէջը։ Թէ որ ըսաւ սա յաւելուածս ընէք, « մարդասպանը մահուան դատապարտութեան ներքի կ'ինայ, պատերազմի ատեն կենդանի ձեռք ինկած մարդոց կեանքը թշնամոյն ձեռքէն ազատած կ'ըլլանք. որ կողմէն կ'ըլլան նէ ըլլան »։

Պ. Տը Ռէռուռէլ այս նիւթոյս վրայ երկարիկ խօսեցաւ։ Պարզ ապստամբներուն մէջ՝ մարդասպանն ու պատերազմողը իրարմէ որոշելը դժուար բան մը չէ ըսաւ։ Բայց ասոր դէմ պիտի ըսեն որ ապստամբութիւն սերմանողը և ապստամբաց գլուխ եղողը՝ իրեն գործակիցներէն և իր հրամանաւը բան ասողներէն քիչ պատիժ ընդունած պիտի ըլլայ։ Նէ յիրաւի այս խորհրդածութիւնը մարդուն մտքին սոսկում բերելու բան մը կ'ըլլայ. բայց արդեօք ամէն պարագայներովը կատարեալ մարդկային օրէնք կրնա՞ մի գըտնուիլ։ Այսոր համար, անտեղութիւնները և հակասութիւնները ամենեւին հոգ չեմ ըներ. սկզբունքները ամուր կը բռնեմ։ Նէ սկզբունք ըսածս այս է։ Կամ ապստամբութեան գլուխն է մարդասպանութիւն հրամայողը, և ասանկ ըլլայ նէ՝ մարդասպանութեան գործակից ըլլալով ինքն ալ մահապարտ է։ Կամ միայն զէնք առնելու և կռուելու հրաման ըրած է, և եղած մարդասպանութիւնները անոր կամքը չեն. այն ատենը անոր յանցանքը քաղաքական յանցանք կը սեպուի. և անոր մահուան վճիռ չըլլար։

Պ. Լակառա և Պ. Ազպագուչչի և Պ. Դօնեաք ասոր վրայ քանի մը խորհրդածութիւններ ընելէն ետքը՝ շատերուն հաւանութեամբը յիշեալ յօդուածը հաստատուեցաւ։

— 1830 ին յուլիսի 29 ին եղած փոփոխութիւնը վրայ, որով Ֆռանսըզներուն Շարլը Ժ. Թագաւորը աթոռէն վար առնուեցաւ. և անոր բոլոր ցեղը Թագաւորական ժառանգութենէն զրկուեցան, և Թագաւորութիւնը Լուի Փիլիպին և Օռլէանի ցեղին անցաւ, ամէն տարի յուլիսի 27 և 28 և 29 օրը ազգային տօն և մեծ հանդէս կ'ըլլար կառավարութեան ծախքովը, բոլոր խորհրդականները ազատ էին այն օրը խորհրդարանէն. դատաստանատուններն ալ կը գոցուէին. և թէպէտ 1847 ին յուլիս 6 ին յատուկ վճիռ մը ելաւ, որ կ'որոշէր թէ յիշեալ երեք օրը յօրինաց պատուիրեալ տօներուն կարգը չէ, ուստի դատաստանատունները բաց կըրնան մնալ, և դատաստան կրնայ տեսնուիլ, բայց թէ խորհրդականաց ատեաններուն և թէ դատաստանատուններուն դոց մնալուն սովորութիւնը հինցած ըլլալով մնաց։ Այս տարի՝ արդարութեան գործոց վերակացու Պ. Մառի նախարարը յուլիս 25 ին մէկ շրջաբերական թուղթ մը հանեց, որուն մէջ վերոյիշեալ պարագայները կարճ խօսքով անցնելէն ետքը կ'ըսէ. այս տարի կառավարութեան գանձէն այս տօներուս հանդէսին համար ծախք ըլլալու տապակ չելաւ. և կառավարութեան դիտաւորութիւնն ալ այն է որ՝ այն օրերը բնաւ տօն և հանդէս չըլլայ. որովհետեւ ասկէց ետքը ազգային հանդիսաւոր տօնը կը վայլէ որ հասարակապետական կառավարութեան հաստատած օրը ըլլայ. որ է փեբրվար 24։ Ուստի հրաման կ'ընէ որ յուլիսի 27 և 28 և 29 օրերն ալ ուրիշ օրերու պէս դատաստանատունները բացուին։

— Փարիզու Տ. Դիոնէսիոս Ազիր գերապայծառ արքեպիսկոպոսին յունիսի մէջ եղած ապստամբութեանը առնչութեամբ մը եռեւէ եռեւ փոխելու վրայ են. և այն բանը որ այսօր կառավարութեան դէմ յանցանք կը սեպուի, վաղը վարձատրութեան արժանի և փառաւոր մէկ հայրենասիրութեան գործ մը կրնայ կոչ սեպուիլ։

Պ. Ռէման Թ՝օմա երկու տեսակ ապստամբի որոշում նշանակեց. մէկ տեսակը այն է ըսաւ՝ որ կը պատերազմի. և մէկ տեսակը, որ կռիւ չեղած տեղը խարդախութեամբ մարդ կ'ըսպաննէ։ Յայտնի է որ՝ ըսաւ, այս երկրորդս պարզ մարդասպան սեպուելով, ասոր նկատմամբ օրինաց խստութիւնը մեղմացած չկրնար ըլլալ։ Այսոր համար է որ Ֆիէսքի մեռնելու դատապարտուեցաւ նէ՝ դատապարտութեանը վճիռը արդարութեան համեմատ էր։

Պ. Տը Լասա, որ ատեն մը ընդհանուր կերպով կ'ուզէր որ մահուան դատապարտութիւնը բոլորովին վերնայ, հիմա այն կարծիքին վրայ է որ՝ քաղաքական նիւթոց մէջ ալ մահուան վճիռը հարկաւոր է։ Որովհետեւ ըսաւ հիմա ռամկապետական կառավարութեան տակ եմք, և ամէն մարդ իրաւունք ունի իր մտքին գաղափարները օրագրութեան միջոցաւ կամ խօսքով յայտնելու. ուստի այս ճամբաներուս փոխարէն, որ խաղաղական ճամբաներ են, սուր և հրազէնք բանեցընողը կը վայլէ որ սաստիկ խստութեամբ պատժուի։

Պ. Լակրատին ըսածը՝ Պ. Ռէման Թ՝օմային ըսածին մոտքն էր։ Կ'ուզեր որ՝ մարդասպան ապըստամբն ու պատերազմող ապստամբը յայտնի որոշուին սահմանադրական օրինաց մէջը։ Թէ որ ըսաւ սա յաւելուածս ընէք, « մարդասպանը մահուան դատապարտութեան ներքի կ'ինայ, պատերազմի ատեն կենդանի ձեռք ինկած մարդոց կեանքը թշնամոյն ձեռքէն ազատած կ'ըլլանք. որ կողմէն կ'ըլլան նէ ըլլան »։

Պ. Տը Ռէռուռէլ այս նիւթոյս վրայ երկարիկ խօսեցաւ։ Պարզ ապստամբներուն մէջ՝ մարդասպանն ու պատերազմողը իրարմէ որոշելը դժուար բան մը չէ ըսաւ։ Բայց ասոր դէմ պիտի ըսեն որ ապստամբութիւն սերմանողը և ապստամբաց գլուխ եղողը՝ իրեն գործակիցներէն և իր հրամանաւը բան ասողներէն քիչ պատիժ ընդունած պիտի ըլլայ։ Նէ յիրաւի այս խորհրդածութիւնը մարդուն մտքին սոսկում բերելու բան մը կ'ըլլայ. բայց արդեօք ամէն պարագայներովը կատարեալ մարդկային օրէնք կրնա՞ մի գըտնուիլ։ Այսոր համար, անտեղութիւնները և հակասութիւնները ամենեւին հոգ չեմ ըներ. սկզբունքները ամուր կը բռնեմ։ Նէ սկզբունք ըսածս այս է։ Կամ ապստամբութեան գլուխն է մարդասպանութիւն հրամայողը, և ասանկ ըլլայ նէ՝ մարդասպանութեան գործակից ըլլալով ինքն ալ մահապարտ է։ Կամ միայն զէնք առնելու և կռուելու հրաման ըրած է, և եղած մարդասպանութիւնները անոր կամքը չեն. այն ատենը անոր յանցանքը քաղաքական յանցանք կը սեպուի. և անոր մահուան վճիռ չըլլար։

Պ. Լակառա և Պ. Ազպագուչչի և Պ. Դօնեաք ասոր վրայ քանի մը խորհրդածութիւններ ընելէն ետքը՝ շատերուն հաւանութեամբը յիշեալ յօդուածը հաստատուեցաւ։

— 1830 ին յուլիսի 29 ին եղած փոփոխութիւնը վրայ, որով Ֆռանսըզներուն Շարլը Ժ. Թագաւորը աթոռէն վար առնուեցաւ. և անոր բոլոր ցեղը Թագաւորական ժառանգութենէն զրկուեցան, և Թագաւորութիւնը Լուի Փիլիպին և Օռլէանի ցեղին անցաւ, ամէն տարի յուլիսի 27 և 28 և 29 միջոցին այն քաղաքը կը գտնուէր, այս առիթով մէկ թուղթ մը հրատարակէց պօլօնիացիներուն, որուն միտքն էր այս. « Ի՞նչ առժամանակեայ կառավարութիւն է ըսածնիդ. փըսըլտուք մը կայ, որպէս թէ քաղաքը Գառլ Ալպերտոյին ձեռքը տալու է։ Ո՞ր ճաթած ուղեղին միտքը եկաւ կարծելը թէ Գառլ Ալպերտ գործակից և օգնական կ'ըլլայ Հռոմայու քահանայապետին իշխանութեանը տակը եղած երկիրները անոր ձեռքէն հանել ուզողներուն. մանաւանդ՝ Պիոս Թ. ի պէս քահանայապետին։ Այս ալ մէկդի ձգենք. ի՞նչ կը կարծէք. Գառլ Ալպերտ այս պարագայներուս մէջ որ Աւսդրիայի հետ ծեծ ունենալով զօրքի կարօտ է, ձեզի համար իր զօրքը պակսեցընելով թշնամիին առաջը տկարանալու յանձնառու կ'ըլլա՞ մի »։ Այսոր վրայ այն թուղթերը անհրեւոյթ եղան. և քաղաքը օրինաւոր իշխանութեանը հնազանդելով հանդարտեցաւ։

— Նոր լուրեր հասած են, թէ Գառլ Ալպերտ 40,000 հոգիով Վենետիկ քաղաքը պաշարելու պիտի երթայ։ Այնանկ ըլլայ նէ Լոմպարտիա առանց զօրքի կը մնայ. և Լոմպարտացիք որքան որ իրենց երկիրը Սառտէնիայի թագաւորութեան հետ միացուցին նէ՝ կը պարտաւորին ինչպէս որ կրնան նէ իրենք զիրենք պաշտպանել աւսդրիացւոց բանակին զօրութեանը դէմ։ Այս լուրս կուտայ ավվենիրէ փ'էրալիա լսուած իտալական օրագիրը։

Վենետիկ Սառտէնիայի հետ միանալով՝ Վենետիկի իշխանութեան տակ եղած երկիրները ամէնն ալ Սառտէնիայի միացած կ'ըլլան, թէպէտ ասոնք հիմա ըստ մեծի մասին աւսդրիացւոց ձեռքն են։

Հասարակութիւնը իրենց երկրին Սառտէնիայի հետ միանալուն վրայ գոհ չէ. հասարակապետութիւն կ'ուզէին, այս միանալովս իրենց ուզածին հասնելու յոյսերնին կտրեցաւ. ուստի գիշերուները ջահերով (մաշալներով) փողոցները կը պըտտին. հասարակապետութիւնը մեռաւ տէրի ողբերգութիւն մը շինած են, այն կը կանչեն։ Երկիրը Սառտէնիայի տրուելէն առաջ հասարակապետութիւնը ողջ էր. այն ի՞նչ ողջ է որ ինքզինք կը մեռցընէ. այն ի՞նչ կառավարութեան կերպ է որ հասարակութիւը այն կ'ուզէ, և այն եղած ատենն ալ հասարակութեան ըսածը չըլլար։ Սառտէնիայի հետ միանալէն ետքը Վենետիկ քիչ մը ուժոյնցածի պէս է. քաղաքին պաշտպանութեան համար 1000 են աւելի թնդանօթ, և 70 ի չափ զինեալ նաւ կայ։

— Միլան քաղաքին մէջ ձայն մը ելաւ որ Ֆռանսըզը Աւսդրիայի վրայ ծեծ բանալու վրայ է. որովհետեւ յունիսի 23 ին եղած ապստամբութեանը մէջ Աւսդրիայի տէրութեանն ալ ձեռք ունենալը յայտնի իմացուեցաւ։ Բայց յուլիս 15 ին Պ. Տը Լամառդին ազգային ժողովոյն մէջ ճառ մը խօսեցաւ. որուն մէջ յայտնի կ'ըսէ որ Աւսդրիայի հետ առայժմ ծեծ բանալու պատճառ մը չի կայ։ Այսիկայ կը ցըցնէ որ՝ Միլան հրատարակուած լուրը՝ Իտալացի զինուորներուն սիրտ տալու համար հնարուած սուտ մըն է. ասկէց ալ կը գուշակուի որ՝ Իտալացի զօրքը սրտոտելու համար ասանկ սուտ համբաւներու են մնացեր։

ՆԱՊՕԼԻ։ Ֆռանսըզի Լի—նիօն օրագիրը՝ Նաբօլիէն յուլիս 17 ին գրուած նամակ մը կը հրատարակէ, որուն մէջ սա հատուածս կը կարդացուի։

« Նաբօլիի կառավարութիւնը՝ ըլլալու կուսոյն ամէն յաջող ելքը հիմակուց իր կողմը դարձընելու համար անանկ մէկ գործունէութիւն մը կը բանեցընէ, որուն մինչեւ հիմա օրինակը տեսնուած չէր։

» Ռէնէվայի դուքսին Միխիլիայի Թագաւոր ընտրուիլը Նաբօլիի մէջ իմացուելուն պէս՝ մէկէն առանց նախընթաց պատրաստութեան զօրք լեցուցին վաճառականներուն թէ առագաստաւոր և թէ շոգեշարժ նաւերուն մէջ, որ քաղաքին առաջը կամ մօտ կղզիներուն քովերը կը գտնուէին։ Զինորներուն նաւակները անգամ այս բանէս ազատ չի մընացին։

» Վաճառական նաւերուն ամէն նաւաստիները, և այն ծովեզերքները գտնուող ձկնորսներուն ամէնն ալ առանց բացառութեան հրաման առին որ կառավարութենէն իրենց գալու հրամանին ամէն կերպով պատրաստ գտնուին։ Նէ որովհետեւ Գալաբրիայի կողմը հանդարտած էր կատարեալ պէս, և ապստամբութիւնը մարած էր, հրաման եղաւ հոն գտնուած 20,000 զինուորներուն որ եւ դառնան, 5,000 հոգի ալ Մէսինայի պահապան զօրքէն կանչուեցան. հոն միայն այնքան զօրք թողուով, որչափ որ պէտք է ամրոցը պաշտպանելու։

» Այս 25,000 զօրքին հետ 8,000 ալ Նաբօլիի պահապան զօրքէն պիտի միանան. և ապոնց պատերազմական ահագին պաշարքներ ալ տալով կա-

ռավարութիւնը ասոնք Սիչիլիայի վրայ պիտի խրդեկէ։ Կառավարութիւնը կը կամի որ՝ ասոնք ամսոյս (յուլիսի) 20 ին Ճամբայ ելլեն, և Սիչիլիայի Սիրաքուզա քաղաքը ցամաքը ելլեն. բայց ինձի կ'երեւի որ մինչեւ այն օրը այս պատրաստութիւնները չեն կրնար լրմընալ»։

— Ֆրանսիզ օրագիր մը՝ Նաբոլիէն յուլիս 14 ին գրուած նամակ մը կը դնէ. որկէց սա հատուածս կ'առնենք։

«Ամէն բան աղէկ կ'երթայ կոր. բայց այս օրերս անանկ մէկ բան մը պատահեցաւ, որուն վերջը ուր կայանալիքը մարդ չի կրնար գուշակել. և հարկաւորապէս երեւելի բան մը կրնայ հետեւիլ ասկէց չէ թէ միայն Նաբոլիի; այլ և բոլոր Իտալիայի համար։ Սիչիլեացիները յուլիսի 10 էն 11 ըսնալու գիշերը իրենց թագաւոր ընտրեցին Սառտէնիայի թագաւորին երկրորդ տղան Ղէնովայի դուքսը։ Կ'ըսեն, և բանին աղէկ տեղեկութիւն ունեցող անձինք կը վկայեն ալ որ՝ ասիկայ ֆռանսիզի կառավարութեան կամացը դէմ եղաւ. և կը կարծեն որ ինկիլիզը մաս ունի ասոր մէջ. որուն պատերազմական նաւերը Սիչիլիայի առաջ պատրաստ գտնուեցան այն օրը. և թագաւորին ընտրութիւնը լսելնուն պէս 21 ալ թնդանօթ նետելով շնորհաւորեցին։ Այս ընտրութիւնս այսքան շուտով լրմընալս բան չէր. բայց որովհետեւ բալերմօցիք գիտէին որ ֆռանսիզի նաւախումբը (ոսնանման) մօտ տեղերն է, և այն օրերը հոն պիտի գայ. անոր համար արտորացին որ նաւախումբը եկած ատենը ամէն բան եղած լրմընցած գտնէ։ Ինչ որ է նէ՝ թէ աղնուականաց և թէ պատգամաւորաց ժողովքները գրեթէ միաբան հաճութեամբ ասիկայ ընտրեցին. թէպէտ հասարակութեան մէջ շատ և զօրաւոր մարդիկ ալ կան, որոնց միտքը և գիտումը Նաբոլիի թագաւորին երկրորդ տղան թագաւոր ընել էր. բայց Սառտէնիայի աբբայորդին ուզողները կրցան ասոնք անանկ վախցընել, որ ուզածնին յայտնելու անգամ չի համարձակեցան։

«Բայց այս յայտնի է որ, թէ Սիչիլիայի, թէ Նաբոլիի, և թէ բոլոր Իտալիայի օգտին շատ յարմար էր Նաբոլիի թագաւորին տղուն Սիչիլիայի թագաւոր ըլլալը. որովհետեւ Նաբոլիի և Սառտէնիայի թագաւորաց իրարու հետ առաջուց ունեցած սէրն ու բարեկամութիւնը ասով կ'ապահովէր. և վէճի պատճառ չէր ծագեր այս երկու թագաւորաց մէջ, որ երկուքն ալ իտալացի են։ Բայց Ղէնովայի դքսին ընտրուիլը անվերջանալի կռուոյ մը պատճառ կ'ըլլայ Նաբոլիի և Սիչիլիայի մէջ, Նաբոլիի և Սառտէնիայի մէջ։ Նաբոլիի թագաւորը կրակ կըտրած է այս ընտրութեանս վրայ, մինչեւ որ մեծագոյն զօրութենէ չի բռնադատուի նէ՝ ոչ Սիչիլիայի առանձին թագաւորութիւնը և ոչ Ղէնովայի դուքսը անոր թագաւորը ճանչնալիք չունի։ Ի հարկէ ծեծ պիտի բանայ. և Եւրոպայի տերութիւններուն մէջ ալ կան որ Ղէնովայի դքսին Սիչիլիայի թագաւոր ըլլալովը Սառտէնիայի թագաւորին այսքան մեծնալը չեն քաշեր. անանկ ատեն մը որ վերին Իտալիա և Լոմպարտիա և Վենետիկ անոր անձնատուր եղած են. Բառմա և Մոտէնա անոր հետ միացած են. և Իտալիայի մէջ տեղ տեղ խօսքեր ալ կը պրտրտին. որպէս զի՝ չէ թէ միայն Թոսքանա, և Հռոմայու տերութեան քաղաքական կառավարութիւնը, այլ և Նաբոլի ալ Բառլ Ալպերդօին տրուի. որով բոլոր Իտալիա մէկ թագաւորութիւն մը ըլլայ։ Սիչիլեացիները իրենց թագաւորական սահմանադրութեան մէջ կանոն մը դրած են, որով կ'ըսեն որ ամենեւին մի և նոյն մարդ միանգամայն Սիչիլիայի և Սառտէնիայի թագաւոր չըլլայ. և ով որ ասոնց մէկուն թագաւոր ըլլայ նէ՝ նոյն իսկ գործով մէկալ թագաւորութենէն հրաժարուած բռնուի։ Բայց ասանկ սահմանադրութիւնները աւրելը դժուար բան չէ. և այն ալ յայտնի է որ պզտիկ եղբօր ցեղը մեծ եղբօր ցեղին օգնական կ'ըլլայ. ասով նոյն բան է որ Սիչիլիա, անմիջապէս Սառտէնիայի թագաւորին ձեռքը ըլլայ, կամ Սառտէնիայի թագաւորին տղուն կամ եղբօրը կամ եղբօր որդւոյն ձեռքն ըլլայ։ Այնկով իրօք թագաւորութիւնը մէկ՝ անուամբ թագաւորը երկուք եղած կ'ըլլայ։ Նաբոլիի թագաւորին տղուն ընտրութիւնը այս անտեղութիւններուն մէկն ալ չէր ունենար։»

ՍԱՌՏԷՆԻԱ։ Լոմպարտիայի երկրին Սառտէնիայի թագաւորութեան հետ միանալը՝ Դուրին քաղաքի Բառլամէնդին երկպառակութեան տուիթ եղաւ։ Լոմպարտացիները Սառտէնիայի հետ միանալու պայման այս դրած էին որ՝ սահմանադիր ժողովմը ըլլայ որ Սավոյայի թագաւորական տանը միապետական կառավարութեանը սահմանադրական օրէնք դնէ. և այս նոր ընդարձակ թագաւորութիւն տրուելու աղատութիւններուն երաշխաւորութիւն ցրցընէ։ Այսիկայ դուռինցիք ընդունեցին. բայց խնդիր մը հանեցին. արդեօք այս սահմանադիր ժողովը իշխանութիւն պիտի ունենայ մի թագաւորական աթոռը Դուռինէն վերցընելու և ուրիշ տեղ հաստատելու։ Ուրիշ կասկած մըն ալ այս խորհրդածութիւնը տուաւ թէ, չըլլայ որ սահմանադիր ժողովը որ հասարակութեան կողմէն դրուած է, թագաւորական կառավարութիւնը հասարակապետականի փոխելու ձեռք զարնէ. որով Սավոյայի տունը իշխանութենէ կ'ինայ։ Այս խորհրդածութիւններս բոլոր Բիէմոնդէի մէջ շըշնկոցներ հանեցին. և վերջապէս Դուռին քաղաքի պատգամաւորաց ժողովին մէջն ալ խօսք եղաւ։

Ներքին գործոց տեսուչ Պ. Ռիչէի նախարարը առաջարկեց որ սահմանադիր ժողովին իշխանութիւնը ամփոփուած ներ ունենայ. քանի մը բան նշանակուի՝ որ անոնց վրայ խորհելու և վճռելու իշխանութիւն չունենայ. ինչպէս, թագաւորական աթոռը Դուռինէն վերցընելու վրայ։ Լոմպարտացի պատգամաւորները ըսած կ'երեւին թէ, թէ որ Բառլամէնդը ասիկայ ընդունի նէ՝ իրենք խօսք պիտի չկրնան տալ, հարկ պիտի ըլլայ լոմպարտացիներուն հարցընել և անոնց հաճութիւնը առնել։ Այսոր վերայ արտաքին գործոց տեսուչ Պ. Բառէդօ, ներքին գործոց տեսուչին առաջարկութեանը դէմ կեցաւ. որովհետեւ աղէկ խելքը հասած էր որ ասանկ խնդիրներ հանելուն ժամանակը չէ. աւելի աղէկ է ներկայ պատերազմը լրմընալէն ետքը ասոնց վրայ խօսիլ։ Այս երկու նախարարներս ալ Սառտէնիայի տերութեան մէջ այս բանիս վրայօք կուսակիցներ ունեցան. դուռինցիք կը պօռան, կեցցէ Ռիչէ. ճէնովայիք կը պօռան, Ռիչէն չեմ ուզեր. կեցցէ Բառէդօ. և սահմանադիր ժողովին իշխանութիւնը ամփոփել ուզողներուն դէմ դէշ կը խօսին. որպէս թէ հին խելք գործ կ'ածեն. աղնուականներուն կուսակից են. թագաւորական տանը անվտանգ մնալը իտալական միութենէն աւելի մեծ կը սեպեն, և այլն։ Այս բաներս նոյն իսկ Սառտէնիայի մէջ կը խօսուի. ոմ գիտէ Լոմպարտացիք ինչ կ'ըսեն։ Աւստրիայի դէմ դնելու համար օտար վէճերը մէկդի ձգելով միաբանիլ չգիտցողները խաղաղութեան ատեն ինչպէս պիտի միաբանին. և իտալական թագաւորութիւնը ինչ թագաւորութիւն պիտի ըլլայ։

ԳԵՐՄԱՆԻԱ։ Անցածները պատմեցինք որ Ֆրանքֆօրդի գերմանական ազգային ընդհանուր ժողովքին ըրած վճռոյն դէմ՝ որով գերմանական կայսերութեան փոխանորդ ընտրելու ձեռք զարկեր էր, Հանովէրի թագաւորը բողոք ըրաւ։ Հիմայ Հանովէրի կառավարութեան խորհրդականաց առաջին սենեակն ալ նոյն բողոքը ընելու թագաւորին հետ միաբանած են. չեն ուզեր որ Ֆրանքֆօրդի ազգային ժողովքը բոլոր Գերմանիայի վրայ տիրելու պէս բաներ ընէ։ Բոլոր խորհրդականները, միայն երկու հոգիէն զատ, ըսին որ Ֆրանքֆօրդի ժողովքը չի կրնար զինքը թագաւորներէն և կառավարութիւններէն վեր բռնել. և ինքը մենակ չի կրնար անանկ օրէնքներ և սահմանադրութիւններ հաստատել որ բոլոր գերմանացիք անիկայ բռնելու պարտաւորին։ Այս ժողովքին դաշնակցութեան ժողովքէն աւելի իշխանութիւն ունենալն ալ չընդունիր։ Այսոնց այս որոշմանը մէջ կռուոյ պատճառ բանալու բաներ կան. թէպէտ Հանովէրի յայտարարութիւնը անանկ շինուած է որ շատ ընդարձակ մեկնութիւններ կը վերցընէ, բայց ինչ մտքի վրայ շինուած ըլլալը դիւրաւ կը հասկցուի։

Ազգային ժողովին իշխանութեանը վրայ՝ Սաքսոնիայի կառավարութեան խորհրդարանին մէջ ալ խօսք եղաւ. բայց բան մը անմիջապէս չի հետեւեցաւ ասկէց։ Այս խօսքիս հոս սկզբնաւորելը, և խորհրդականաց զգուշութեամբ վարուիլը բաւական նշան է որ Սաքսոնիայի տերութիւնն ալ այս բանիս վրայօք Հանովէրի տերութեան հետ միանալու մէկ միտք մը և յօժարութիւն մը ունի։

Բրուսիայի օրագիրներն ալ գրեթէ միաբանութեամբ Ֆրանքֆօրդի ազգային ժողովքը կը մեղադրեն, որպէս թէ ըրած խօսքերովը և բռնած ճամբովը՝ Բրուսիայի և Տանիմարքայի պատերազմին զլնադուլ (միւթարէքէ) ըլլալուն արգելմանը պատճառ գտնուեցաւ։ Այս զլնադուլը՝ որուն վրայ անցած անգամին խօսեցանք, եւ մեաց պայմանները չընդունուելով։

Կառավարութիւնները Ֆրանքֆօրդի ժողովքին ասանկ չափազանց իշխանութիւն բանեցընելուն վրայ կը նեղանան. բայց մէկ դիէն ալ հասարակապետութեան կուսակիցները կը բամբասեն ժողովքը, որպէս թէ միապետներուն աւելի կուսակցութիւն կ'ընէ. ուստի ասոր տուած վճիռները ոչինչ են կ'ըսեն։ Այսոնցմով յայտնի կ'երեւի որ ազգային ժողովին վրայ երկու կողմին մէկէն փոթորիկ մը պիտի փրթի. և այն ատենը ամէն բան աղէկ կրնանք դատել։ Առայժմ սա պակասութիւնները կը տեսնուին այս ժողովքին վրայ, կ'ըսէ ֆռանսիզի օրագիր մը, որ իրեն հրատարակած ազգայնութեան սկզբունքը որ իրեն ուժ տուող միայն ասիկայ կրնար ըլլալ, չի կրցաւ պէտք եղածին պէս բռնել։ Պինտառաջ գերմանացիներուն հետ միացընել ուզեց Շլեզվիկի տանիմարքացիները, և յուլիսի 17 ին եղած ժողովքին մէջ ալ կամք ըրաւ Ռօզէնի դքսութեան մեծ մասը որ բոլնիացիներէն կը բաղկանայ, Գերմանիայի խառնել, ամէնը մէկ ազգի պէս ընել։ Բայց յայտնի է կ'ըսէ որ՝ Գերմանիայի սահմանադրական միակերպ կառավարութեան տակ մտնելը՝ մօտի ազգերը ոտքի տակ առնելով յաջողելու բան չէ։

— Պատրնի դքսութեան Հայտէլպէրկ քաղաքէն յուլիսի 16 ին կը գրեն. ռամկապետութիւն ուզող մարդիկ մէկ ընկերութիւն մը սահմանեցին հոս, որ կանոններ և սահմաններ գրեցին և հրատարակեցին ցրցընելու համար թէ իրենց նպատակը բոլորովին՝ կառավարութեան կերպը հասարակապետութեան փոխելու կը նայի. բայց գործերնին օրէնքի համեմատ կերպով պիտի առաջ տանին։

Լիդլինկէն քաղաքն ալ ասանկ ընկերութիւն մը սահմանեցին նոյն դքսութեան մէջ։ Կ'ըսէին առաջ՝ որ այս ընկերութիւնս 20,000 հոգի մը անդամ պիտի ունենայ. բայց 2 կամ 3,000 հոգի հաղիւ եղան։ Ճառեր ըրուցուեցան. և ընկերութիւնը վճռեց որ կառավարութեան խորհրդականաց երկու սենեակին ալ վերնայ. և կայսերութեան ընդհանուր փոխանորդին վրայէն պաշտօնը առնուի։ Բայց ամէն բան հանդարտութեամբ եղաւ լրմընցաւ առանց կռուոյ և խռովութեան։

Յուլիսի 25 ին, Պատրնի մեծ դքսոյը մէկ հրովարտակ մը հանեց, որուն մէջ՝ 1833 ին հոկտեմբեր 26 ին հրատարակուած օրէնքին զօրութեամբը կ'արգիլէ և կը խափանէ այն ամէն ռամկապետական ընկերութիւնները որ իր իշխանութեան երկրները տեղ տեղ կը կազմուին, Գերմանիայի մէջ հասարակապետութիւն խօթելու համար. և կ'ըսէ որ ասկէց ետքն ալ այս դիտմանս վրայ նոր ընկերութիւն ըլլալու չէ. և ով որ ասանկ բանի մը գլուխ ըլլայ և հետեւող գտնէ նէ, գլուխն ալ հետեւողներն ալ սաստիկ պատիժ պիտի կրեն։

— Հէսսէ կայսրընտրութեան Գասէլ քաղաքը ժողովրդական ատեանը յուլիսի 18 ին գիր մը գրեց Ֆրանքֆօրդի ազգային ընդհանուր ժողովքին. որուն մէջ կ'ըսէ որ, Հանովէրի թագաւորը և նախարարները յանդգներ են բողոք հանելու այդ ժողովքին ազգու որոշմանը, որ բոլոր գերմանացւոց միութեան նպատակով շինուած որոշում մըն էր. և այս միութիւնը բոլոր գերմանացիք շատ կը փափաքէին։ Այսիկայ կ'ըսեն անոր կողմէն մէկ փոքձ մը ընել էր. բայց այսու ամենայնիւ՝ Գերմանիայի ընդհանուրին դէմ մէկ մատնութիւն և քրէական յանցանք մըն է. և դուք որովհետեւ քաւասուն միլեոն ժողովուրդ կը ներկայացընէք այդ ժողովքին մէջ, ձեզի կ'ինայ որ այն ժողովրդոց կամքը քալեցընէք։

Ֆրանքֆօրդի ազգային ժողովքն ալ մարդ խրդեկած է Հանովէր, որպէս զի կառավարութենէն որոշ տեղեկութիւն ուզեն թէ պատճառը ինչ է որ այս ժողովքիս դէմ առանձին դաշնակցութիւն մը հաստատելու ձեռք զարնուեր է։ Հանովէրի հասարակութեան մեծ մասն ալ այս բանիս վրայօք թագաւորին և նախարարներուն խորհածին հակառակը կը խորհի։ Եւ կը վախցուի, չըլլայ որ թագաւորին և նախարարներուն այս յայտարարութենէն մէկ ծանր վնաս մը ծագի Հանովէրի երկրին։

Տանիմարքայի և Բրուսիայի իրարու հետ կռիւը աւելի ծանրանալու վրայ է, որ առջի բերանը չէր կարծուեր։ Առայժմ տանիմարքացիք յաղթուածի պէս են. բայց զինադադարման համար այնպէս պայմաններ կ'առաջարկեն, որպէս թէ իրենք յաղթող ըլլային։ Բրուսիայի թագաւորը թէ որ պատերազմէն դադարի նէ՝ Ֆրանքֆօրդի ժողովին որոշմանը դէմ ըրած ըլլալով, թէ կանուխ թէ ուշ՝ բոլոր Գերմանիա իրեն դէմ պիտի յարուցանէ. որովհետեւ ասիկայ՝ Գերմանիայէն զատուիլ ըսելէ։ Թէ որ պատերազմը շարունակէ նէ՝ Շլեզվիկու և Հոլշտայնի սահմաններէն անդին Լյուդլանա անցնելու պիտի հարկադրի, ինչպէս որ ասկէց առաջ ալ մէկ մը անցաւ և ետ քաշուեցաւ. և այն ատենը ռուսաց սերութիւնը Տանիմարքային օգնելու պատճառանօք Բրուսիայի դէմ, և անով բոլոր Գերմանիայի դէմ ծեծ բանալիքը հաւանելի է։ Ստուած պահէ համաշխարհական պատերազմէն։

— Հէսսէի մեծ դքսութեան Դարմշդատ քաղաքէն յուլիսի 17 ին դրուած գրէ մը առնելով Ֆրանսիզ օրագիր մը կը հրատարակէ որ, երէկ յու-

լիս 16) Կառպէնասայ քաղաքը ռամիկ ժողովրդոյ բաղմութիւն մէկ տեղ ժողվուեցան։ Ուսանող մը Տարմշդատ քաղաքի համալսարանէն, և մէկ ուրիշ ուսանող մին ալ սաքսոնիայի, յայտնապէս հասարակապետութիւն ուզելին իմացուցին. և Կիէսէն քաղաքի հասարակապետականները որ քիչուոր ըլլալով ուժի կողմանէ ալ տկար էին, ասով ուժ առին։ Երբ որ ժողովրդը ցրուեցաւ, և Կրասէնլինտէնէն եկողները իրենց տեղը դառնալու համար Լայպցիկէն կ'անցնէին, յանկարծ մէկ դուռ մը բացուեցաւ, ներսէն մէկ Ռէ-ֆէն մը նետուեցաւ, որուն կապարեայ գնտակը Հէսսէի կառավարութեան դրօշակը ծակեց։ Խումբ մը մարդիկ ալ դուրս թափեցան նոյն դրօշակը յափշտակելու համար։ Կրասէնլինտէնցիք ղէնք չունենալով և անպատրաստ գտնուելով յաղթուեցան. ծանր վէրք առնողներ ալ եղան։ Շուտ մը մօտաւոր շատ մը քաղաքներ այս լուրս տարածուեցաւ. շատ մարդ հասան. որոնց մեծ մասն ալ բրուսիայի կարիճ զինուորներ էին, բայց բան մը չկրցան ընել. որովհետեւ հասկընալու ժամանակ չունեցան թէ որո՞ւ կողմէն որո՞ւ դէմ պատերազմելու է. թշնամին ո՞վ է, բարեկամը ո՞վ է։ Լայպցիկէնցիներուն կատաղութիւնը այն աստիճան հասած էր որ՝ կնիկ մարդիկներն անդադար իրենց երիկ մարդոցը քար կը հայցընէին որ կրասէնլինտէնցիներուն նետեն։ Կէս գիշերէն ժամ մը առաջ դատաւորն ու վերաբոյժները հասան. դատաւորը շատ մարդ բռնել տուաւ. որպէս զի հասկրցուի թէ խռովութեան պատճառ եղողները որոնք են. վերաբոյժներն ալ իրենց արուեստին մէջ ունեցած վարպետութիւններին բանեցընելու բաւական առիթ գտան։

— Պատրնի մեծ դքսութեան Բառլօռու քաղաքը յուլիսի 20 ին կառավարութեան առաջին սենեակին խորհրդական անդամները ժողվուեցան. և պետութեան նախարարը Պ. Տէ Պուշ ժողովին իմացուց որ՝ Ֆռանֆօռդ քաղաքը գումարուած գերմանական ընդհանուր ժողովը մէկ կեդրոնական գործադիր իշխանութիւն մը հաստատեր է. և Ուրբդրիայի մեծ դուքսը Յովհաննէսը անոր գլուխ է դրեր, կայսերութեան ընդհանուր փոխանորդ անունով։ Մեծ դուքսն ալ այս նոր ընտրութիւնը և պատիւը շատ հաճութեամբ ընդուներ է. և փութացեր է ազգային ժողովին որոշումները իրրեւ օրինաւոր ճանչնալու։ Սոնք ըսելէն ետքը նախարարը կը հրաւիրէ ժողովականներուն որ կառավարութեան որոշմանը իրենք ալ հաւանութիւն տան. ժողովականք ալ միաբան այս հաւանութիւնս տուին։

ՏԱՆԻՄԱՌՔԱ։ Շլէզվիկի կռիւին մէկ զինադադարում (միւթարէք) մը եղաւ տանիմառքացւոց և բրուսիացւոց մէջ։ Պայմանները ասոնք են։ Մինչեւ Շլէզվիկ և Հոլշդայն դքսութիւններուն հասարակութիւնը հաստատուն կառավարութիւն մը ունենայ նէ՝ առժամանակեայ կառավարութիւնը տեւէ։ Երկու հոգի Տանիմառքայի թագաւորը և երկուք ալ Բրուսիայի թագաւորը դնէ, որ կառավարութեան նախագահ մը ընտրեն միաբանութիւ. և թէ որ ասոնք չկրընան միաբանիլնէ՝ ինկիլիզին ընտրածը թող ըլլայ։ Թէ պատերազմի մէջ բռնուածները և թէ կառավարութեան դէմ յանցանքով բանտը դրուածները առանց ժամանակ անցընելու ազատ թող ըլլան. թէ որ մինչեւ երեք ամիս հաշտութեան պայմանները հաստատութիւն չկրնան գտնել նէ՝ պատերազմը հիմա ինչ վիճակ ձգուեցաւ նէ նոյն վիճակէն նորէն սկսուի, ամիս մը առաջ լուր տալով։

— Ուէնցպուրկէն յուլիսի 16 ին կը գրեն թէ՝ զինադադարումին պայմանները չընդունուեցան. ուստի պատերազմը նորէն պիտի շարունակուի։ Այսօր կէս օրէն ետքը առժամանակեայ կառավարութիւնը ընդհանուր ժողովք մը ըրաւ Ուէնցպուրկ։ Ուէվէնդլով Երիզ իշխանը իր դէպ ի հիւսիս ըրած ճանապարհորդութենէն ետ դարձաւ։ Բրուսիայի և Տանիմառքայի մէջ երեք օրուան զինադադարումի խօսք մը կայ կ'ըսեն. բայց ստոյգ չերեւիր։

ԲՐՈՒՍԻԱ։ Պէռլինէն յուլիսի 23 ին գրուած է որ, մօտ օրերս նախարարները Բօցոամ քաղաքի թագաւորական պալատին մէջ ժողովք ընելով՝ գերմանական կայսերութեան փոխանորդին ընտրութեանը վրայ խօսեցան թէ արդեօք ընդունի՞ն թէ չընդունին։ Թագաւորը ըսաւ որ ամէն մարդ պարտաւոր է ընտրեալ կայսերական փոխանորդին հնազանդելու. Գերմանիայի թագաւորներն ու իշխաններն ալ այս պարտականութեանս տակն են. և ես ալ բոլորը Գերմանիան մէկ ընելու իմ բոլոր զօրութեամբս պիտի աշխատիմ։ Օրինաւորները ամէնքն ալ Ֆռանքֆօռդէն եկած հրամանին հնազանդելու են. Բրուսիա ալ Գերմանիայի մէջ գտնուած ազգերուն ամէնէն զօրաւորը ըլլալով՝ այս բանիս ամէնէն առաջ օրինակ ըլլալը անոր կ'ինայ։ Թագաւորին այս խօսքը շատ աղէկ ներգործութիւն պիտի ընէ, և Գերմանիայի ընդհանուր միութենէն զատուիլ ուզող բրուսիացիներուն սանձ մը պիտի ըլլայ։

ԱԻՍԴՐԻԱ։ Սուրհանդակ մը յուլիսի 19 ին Ինսբրուքէն ելելով և 21 ին Վիէննա հասնելով աւետիս բերաւ, որ կայսրը Ճամբայ ելելու պատրաստութիւն կ'ընէ. և երկուշաբթի կամ երեքշաբթի Ինսբրուքէն պիտի ելլէ. հինգշաբթի կամ ուրբաթ Շէօնպրուն պիտի դայ։ Ֆռանչէսքօ Ռ՚ուզէբէ մեծ դուքսը որ կայսերական աթոռոյն ժառանգն է, կայսեր հետն է։

ՄԱՃԱՌԻՍՏԱՆ։ Մաճառներուն ու խրուվաթներուն վէճը օրէ օր կը ծանրանայ։ Յան մեծ դուքսը որ կայսերութեան ընդհանուր փոխանորդն է, ասոնք իրարու հետ հաշտեցընելու գործը վրան առած է. և թէպէտ Վիէննա հասնելուն պէս խրուվաթներուն մեծը խրկեց տեղը, բայց ասիկայ ալ իրեն զրուցուած խօսքերը բանի տեղ չի դնելով Ակռամ քաղաքը ազգային կառավարութեան ժողովը սահմանեց։

Մաճառներուն կառավարութեան մեծերը կ'ուզեն որ խրուվաթներուն ազգային ժողովը ցրուի. որովհետեւ օրինաւոր ճամբով եղած չէ. և մինչեւ որ այս չըլլայ նէ՝ հաշտութեան խօսքը լսել անգամ չեն ուզեր։ Խրուվաթներն ալ կ'ըսեն որ յունիսի 10 ին իրենց ազգապետին դէմ եղած կայսերական յայտարարութիւնը ետ կանչուելու է. և խրուվաթներուն և սքլավոններուն երկիրները դանուած աւստրիացի զօրքը՝ Աւստրիայի տէրութեան պատերազմական գործոց տեսուչ նախարարներուն իշխանութեանը տակը ըլլալու են, և արքիդուքս Լէօբօլտ անունով զրուցուած հետեւակ զօրայ խումբը ետ կանչուելու են։ Չի հասկրցուիր թէ ինչ ճամբով ասոնք հանդարտութիւն պիտի դտնեն և հաշտուին։

— Կ'ըսեն որ Վիէննայի մէջ պատատականները մաճառներուն զէնք առնելէն վախնալով ձեռք զարկած են Լիբիկէի բանը կարգի դնելու, որպէս զի մաճառներուն խռվաթներուն հետ ունեցած վէճը վերջանայ. և այս բանիս փոխարէն մաճառներէն զօրք կ'ուզեն Իդալիայի կռիւը շարունակելու համար։ Բայց պատգամաւորներուն վերջին ժողովքներուն մէկուն մէջ պատգամաւոր մը յայտնի խօսքով այս բանիս դէմ կեցեր է։ Բուռած էր որ Մաճառիստանի մէջ նոր գրուած զինուորները Իդալիա պիտի անցնին. հարկ եղաւ պատերազմական գործոց տեսուչ նախարարին, որ այս ձայնիս սուտ ըլլալը իմացընէ. և ըսաւ որ՝ բնաւ երբէք մէկ մաճառ մը անգամ Իդալիա անցնելիք չունի։ Կառավարութեան հակառակ կողմը՝ այս խօսքովս չհամոզուեցան. կ'ուզեն որ հիմա իրօք Իդալիա գլուխնուռղ մաճառ զօրքն ալ ետ կանչուին. բայց խորհրդականաց մեծագոյն մասը ասոնց այս խնդիրը պիտի մերժէ, որովհետեւ պալատականներուն խոստացեր էին. և այն խոստմունքին կատարումն էր ասոնց Իդալիա գտնուիլը։ Բաղխիր Պադդիանի կամը, որ նախարարաց նախագահին եղբայրն է. կ'ըսեն որ մաճառներուն կառավարութեանը կողմէն դեսպան պիտի խրկուի Լօնտրա։

ԱՕԳԱՅԻՆ

ՅՈՒՅԱԿ

Զեռագիր մատենից գտեչոց ի Տփխիս ի գրատան երկուց եղբարց Աւետիքայ եւ Համբարձումայ ենիփաճեանց, որ գտանին ի Ներսիսեան Հայոց ուսումնարանի եւ մերթ ի փոստայն։

Շարունակութիւն 1։

19. Երկու ճաշոցք կամ տարեգիրք, յորս են ընտիր ճառք ի տերունական յայլ և յայլ ոճս ասացեալք երեւելի վարդապետաց որք ոչ գոն ի տպագրեալ ճաշոցսն, որպիսի է ճառն այլակերպութեան, արարեալ Յովհրեմայ խորին ասորւոյ. եղեալ ի վերջ յիշատակարանին միոյն։ Այսր ճառի ամբողջն պակասի ի տպագրեալ ջրեսին հատորս մատենադրութեան Յովհրեմայ, յորում զյառաջաբանութիւնն և եթ տպեալ ի լուսանցս ծանուցանեն թէ ցայս վայր պակաս էր գաղափարն։ Գրչութիւնն միոյն է ի ՋԸ թուին մերում, իսկ միւսոյն ի թուականիս մերում. . .։

20. Երանելոյն Գրիգորի նիւսայւոյ ասացեալ յաղագս բնութեան մարդոյ։

Նորին գիրք մարդակազմութեան, և պատմութիւն բնական։ Գրչութիւնն նոյնք գիր. և ժամանակն անյայտ։

21. Երգք և տաղասացութիւնք բազմաց, մեծաւ մասամբ Նարեկացւոյ, Շնորհալւոյ, Օրբարիայի և Մկրտչի, կամ գանձարան, բոլորագիր զգուշաւոր, անսխալ, և հին գրչութեամբ։

22. Թովմայի Մեծոփեցւոյ վարդապետի վանայ Մեծոփայ, պատմութիւն Լանկթամուրայ և բաժանման կաթողիկոսութեանն Լչմիածնի ի Սսայ. ընդ այսմ կից է պատմութիւն մեծի բաբունապետին Թովմայի մեծոփեցւոյ արարեալ ի Կիրակոս բանասէր վարդապետէ ի թուականիս մերում ՊՂ։ Ողջոյն մատեանն է նոյնք գիր և գրեալ ի թուին հայոց ՊՂԲ. ուրեմն այս ձեռագիր եթէ չէ բուն գրեալն ի հեղինակէն, գէթ փոխագրեալ անտի։

23. Յաղագս քարոզից մեծաւ մասամբ ի գրուածոց Սիմէօն կաթուղիկոսի երեւանցւոյ։

24. Յաղագս բանք ընդարձակք այլ և այլ հեղինակաց որք են՝

Ա. Հարց և պատասխանիք ի տնօրէնութիւնս Քրիստոսի։

Բ. Բան հաւատոյ ի Դաւթայ փիլիսոփայէ ի մարմնաւորութիւնն Քրիստոսի. և ընդդէմ ամենայն հերձուածողացն։

Գ. Սահմանք մասանց պէս պէս շարժմանց և կրից ի Կոստանդիա կաթուղիկոսէ։

Դ. Բացատրութիւն ինչ ինչ բանից պարունակելոց ի սուրբ գիրս ի Վարդան վարդապետէ։

Ե. Այն թէ ճշմարիտ ապաշխարողաց փառք չլինին պակաս քան զարական անմեղ մնացելոյն աւազանէն։

Զ. Օրանաւոր հարցմունք և պատասխանիք ի դժուարին նիւթս սուրբ գրոց արարեալ ի Վանական վարդապետէ։

Է. Լուս հարցմունք և պատասխանիք յինչ ինչ բանս պլոց յուսմնէ։

25. Լօգկայ այսինքն տրամաբանութի՞ շարակարգեալ ի Դաւիթ վարդապետէ. գրչութիւնն ի թուականիս մերոյ ՌՄԶ.

26. Լուծմունք Դիոնէսիոսի, ի Դաւթայ և Յակոբայ. ի սմին մատենի գրեալ կան խորհրդական Աստուածաբանութիւն, լուծմունք Պորփիւրի. լուծմունք ստորոգութեանց Արիստոտէլի. լուծմունք Արիստոտէլի վասն աշխարհայ. և գիրք սահմանայ Դաւթի անյաղթ փիլիսոփայի. գրչութիւն սորա ի գրուածոյն և ի թղթոյն երեւի լինել հնագոյն։

27. Լուծմունք Սաղմոսայն Դաւթի ի Գրիգորէ Տաթեւացւոյ, հանդերձ մասնաւոր քարոզ գրուածովք. գրչութիւնն ի թուականիս մերոյ ՊԺԴ։

28. Խոստովանութիւնք յանցանաց, Գրիգոր վարդապետի Մեղրիկ կոչեցելոյ շարագրեալ ի թուականիս մերոյ ՇՂԲ ըստ այնմ և այլ աղօթք Յովհաննէս վարդապետի Պլուզ կոչեցելոյ, նոտրգիր՝ ի թուականիս մերոյ ՌՂԴ։

Պիպ շարունակ։

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

Թէ Եւրոպայի մէջ եղած պատերազմներու պատճառաւը, և թէ այս տարի ևս Բաղխէդի հիւանդութիւն ըլլալուն պատճառաւը ցորենին վրայ վաճառականներուն սիրտը քիչ մը տաքցաւ, և գիներն ալ ցատկեց տէրի Մարսիլիայի շուկեանաւը լուր բերելուն պէս, հոս ալ սկսեց ցորենը հարցուիլ։

Շաբթուան գիները ասոնք են.

Ռուսելի	կակուղ	ցորեն	ֆիլէն	13 — 14
„	կարծր	„	„	16 — 16 ½
Թայղան		„	„	20 — 21
Իսպահիլ		„	„	12 — 12 ½
Գարի			„	7 ½ — 8
Սարացորեն			„	12

Միւս բոլոր ապրանքները գրեթէ մի և նոյն վիճակի մէջ են. քիչ մը խիստ գնոյն շարժիլը կը դրեն Պրուսայէն։

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԶՔ ԼՐԱԳՐԻՍ
Յովհ. Պր. Տէր Կրկ. Զամուր։
Մկրտիչ Աղաթոն։
Ի Պէրիկ Նոր Խան։

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՕԼԻՍ
Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ՅՈՎՀԱՆՆՈՒ ՄԻՒՀԷՆՏԻՍԵԱՆ